

Rundskriv

2017/010

NATIONAL POLICE DIRECTORATE

Til Politimestrene, sjefene for politiets særorgan, Sysselmannen på Svalbard, sjefen for Politiets sikkerhetstjeneste

Kopi Justis- og beredskapsdepartementet

Dato 6. desember 2017

Saksnr. 2016/04982

Saksbehandler Thea Baastad

Opphevelse Politidirektoratets rundskriv 2007/004 av 10. april 2007 - Bestemmelser om bruk av slagvåpen

INSTRUKS OM BRUK AV ENKELTE TYPER MAKTMIDLER I POLITIET

1 INNLEDNING

1.1 Bakgrunn og formål

Politiets maktbruk er regulert i lov om politiet av 4. august 1995 nr. 53 (politiloven) § 6 og alminnelig tjenesteinstruks for politiet av 22. juni 1990 nr. 3963 (politiinstruksen) §§ 3-1 og 3-2, hvor det fremgår at politiet kan anvende makt under tjenesteutførelsen i den utstrekning det er nødvendig og forsvarlig. De maktmidler som anvendes, må være nødvendige og stå i forhold til situasjonens alvor, tjenestehandlingens art og formål og omstendighetene for øvrig.

Når flere alternative maktmidler kan anvendes i en situasjon, skal det minst inngripende effektive maktmiddel som hovedregel velges først. Det vil bero på en konkret vurdering hva som i den enkelte situasjon anses for å være det lempeligste maktmiddel.

Våpeninstruks for politiet av 2. juli 2015 (fastsatt av Justis- og beredskapsdepartementet, i kraft 1. april 2016) regulerer ikke lagring, bevæpning og bruk av slagvåpen eller OC-pepperspray. Det fremgår av våpeninstruksen § 1-1 (2) at bestemmelser om dette fastsettes av Politidirektoratet.

Denne instruksen gjelder for bruk av følgende utstyr, som er godkjent for bruk i politiet i medhold av politiinstruksen § 3-2 femte ledd:

- Håndjern og annet båndsel
- Slagvåpen
- OC-pepperspray
- Patruljehund som maktmiddel

Formålet med instruksen er å sikre bevisstgjøring og etterlevelse av regelverket om bruken av de ulike maktmidlene, samt bidra til en ensartet praksis i politiet.

Politidirektoratet

Politisjef gir utfyllende retningslinjer som skal sikre at relevant regelverk og denne instruksen overholdes.

Instruksen fastsettes med hjemmel i politiloven § 29 første ledd jf. delegasjonsvedtak 16. november 2000 nr. 1151 jf. også politiinstruksen § 3-2 fjerde ledd.

1.2 Virkeområde

Instruksen gjelder for tilsatte i politiet og i Politiets sikkerhetstjeneste (PST) som i medhold av politiloven § 20 har eller er gitt politimyndighet. Sjef PST kan gi utfyllende bestemmelser for PST ved behov. Disse skal ved motstrid gå foran bestemmelser gitt av Politidirektoratet.

Politisjef gir nærmere retningslinjer for eventuell anvendelse av denne instruksen for Forsvarets personell eller andre som tildeles begrenset politimyndighet.

1.3 Definisjoner

Med *håndjern og annet bendsel* menes utstyr for fysisk kontroll av personer. Godkjent utstyr er håndjern, strips, fotjern, transportjern, ledsagerutstyr og spyttbeskytter.

Med *slagvåpen* menes teleskopbatong, langkølle og ridepisk.

Med *OC-pepperspray* menes organisk pepperspray for særskilt bruk i politiet.

Med *patruljehund* menes politihund som har gjennomført opplæring og er godkjent av Politihøgskolen til bruk som maktmiddel.

Med *hundefører* menes polititjenesteperson som har gjennomført og bestått Politihøgskolens grunnutdanning for hundeførere i politi- og lensmannsetaten, og som utfører tjeneste med en patroljehund.

Med *politisjef* menes

- Politimester, visepolitimester og annen fast stedfortreder
- Sysselmannen på Svalbard og assisterende sysselmann
- Sjef og assisterende sjef for PST
- Sjef og assisterende sjef for politiets særorgan

Med *operasjonsleder* menes den som er tilsatt i funksjon som operasjonsleder eller midlertidig fungerer som operasjonsleder.

Med *innsatsleder* menes

- Tjenesteperson som er tilsatt i funksjon som innsatsleder eller midlertidig fungerer som innsatsleder
- Tjenesteperson utpekt som delleader av innsatsleder
- Tjenesteperson utpekt av operasjonsleder for det enkelte tjenesteoppdrag
- Tjenesteperson som leder tjenesteoppdraget etter ordreinstruks for politiet 11. mai 2010 § 9

Med *tjenesteperson* menes i denne instruksen tilsatte i politiet, inkludert sivilt tjenestepersonell, som i medhold av politiloven § 20 har eller er gitt politimyndighet.

1.4 Ikrafttredelse og opphevelse

Denne instruksen trer i kraft 1. januar 2018, og erstatter samtidig Politidirektoratets rundskriv 2007/004 av 10. april 2007 "Bestemmelser om bruk av slagvåpen i politiet" og Politidirektoratets retningslinjer om OC-pepperspray gitt i brev 15.3.2016 om ikrafttredelse av ny våpeninstruks.

2 HÅNDJERN OG ANNET BENDSEL

2.1 Kompetanse

Håndjern og annet bendsel kan bare utleveres til og brukes av tjenestepersoner som har gjennomført nødvendig opplæring.

Opplæring i bruk av håndjern og annet bendsel ivaretas gjennom den alminnelige politiutdanningen eller med grunnlag i opplæringsprogram utarbeidet av Politihøgskolen. Det skal gjennomføres relevant vedlikeholdstrening. Slik vedlikeholdstrening kan inngå som en del av taktisk maktmiddelbruk i et øvingsscenario.

2.2 Utlevering og bæring av håndjern og annet bendsel i tjenesten

Håndjern utleveres som personlig utstyr til tjenestepersoner med politiutdanning, og skal bæres med mindre det vil være uhensiktsmessig i utførelsen av tjenesten, eller annet besluttes av politisjef, operasjonsleder, innsatsleder eller den som for øvrig leder tjenesteoppdraget.

Strips og spyttbeskytter kan rutinemessig medbringes av tjenestepersoner med politiutdanning.

Fotjern, transportjern og ledsagerutstyr utleveres til tjenestepersoner med politiutdanning for det enkelte tjenestesett eller for det enkelte oppdrag når tjenesten tilsier det, og i henhold til beslutning fra politisjef, operasjonsleder, innsatsleder eller den som for øvrig leder tjenesteoppdraget.

Politisjef kan beslutte å utlevere håndjern og/eller annet bendsel til sivilt tjenestepersonell. Utstyret bæres etter nærmere bestemmelser fastsatt av politisjef.

2.3 Bruk av håndjern og annet bendsel

Politiet kan bruke makt når det anses nødvendig, forsvarlig og forholdsmessig i medhold av politiloven § 6 og politiinstruksen §§ 3-1 og 3-2.

Bruk av *håndjern og annet bendsel* er særskilt regulert i politiinstruksen § 3-2 tredje ledd. Det fremgår her at slikt utstyr kan benyttes på person som truer med eller som utøver vold under pågrepelse eller under transport, eller der forholdene gir grunn til å frykte at personen i en slik situasjon vil kunne utøve vold eller flykte. Med pågrepelse forstås i denne sammenheng også anholdelse og innbringelse. Med vold forstås i denne sammenheng også skade på eiendom og løsøre. Det fremgår for øvrig av politiinstruksen § 11-3 at det *bør* brukes transportjern eller håndjern når det foreligger fluktfare under transport.

Videre fremgår av § 3-2 tredje ledd at håndjern eller annet båndsel også kan benyttes på person som forsøker å skade seg selv, og ellers for å hindre bevisforspillelse. Det samme må gjelde der hvor forholdene gir grunn til å frykte at personen vil forsøke å skade seg selv eller forspille bevis.

Spyttbeskytter kan brukes på person som spytter eller truer med å spytte på tjenesteperson eller andre, eller forholdene gir grunn til å frykte slik adferd.

Det skal foretas en fortløpende vurdering av om bruken av håndjern eller annet båndsel er nødvendig, forsvarlig og forholdsmessig, sett hen til mulighetene for å ha kontroll på personen uten bruk av slikt utstyr, hvilken belastning det innebærer for personen og forholdene for øvrig.

Rutinemessig bruk av håndjern eller annet båndsel skal ikke forekomme.

Tjenestepersonen beslutter valg av utstyr for fysisk kontroll av person, med mindre annet er bestemt av politisjef, operasjonsleder, innsatsleder eller den som for øvrig leder tjenesteoppdraget. Ved bruk av slikt utstyr skal skadevirkningene begrenses i størst mulig grad. Person som er påført slikt utstyr skal ha forsvarlig tilsyn.

Tjenestepersonen er ansvarlig for at bruk av håndjern og annet båndsel er i samsvar med denne instruksen.

2.4 Oppbevaring av håndjern og annet båndsel

Håndjern og annet båndsel skal oppbevares på en forsvarlig måte, slik at uvedkommende ikke får tilgang til disse.

3 SLAGVÅPEN

3.1 Kompetanse

Slagvåpen kan bare utleveres til og brukes av tjenestepersoner som har gjennomført nødvendig opplæring.

Opplæring i bruk av *teleskopbatong/langkølle* ivaretas gjennom den alminnelige politiutdanningen eller med grunnlag i opplæringsprogram utarbeidet av Politihøgskolen. Det skal gjennomføres relevant vedlikeholdstrening. Slik vedlikeholdstrening kan inngå som en del av taktisk maktmiddelbruk i et øvingsscenario.

Opplæring i bruk av *ridepisk* ivaretas av Oslo politidistrikt. Det skal gjennomføres relevant vedlikeholdstrening.

3.2 Utlevering og bæring av slagvåpen i tjenesten

Teleskopbatong utleveres som personlig utstyr til tjenestepersoner med politiutdanning, og skal bæres med mindre det vil være uhensiktsmessig i utførelsen av tjenesten, eller annet besluttet av politisjef, operasjonsleder, innsatsleder eller den som for øvrig leder tjenesteoppdraget.

Langkølle kan rutinemessig medbringes i politiets transportmidler. Beslutning om å bære langkølle treffes av tjenesteperson med politiutdanning for det enkelte oppdrag, med mindre annet besluttes eller er besluttet av politisjef, operasjonsleder, innsatsleder, eller den som for øvrig leder tjenesteoppdraget.

Politisjef kan beslutte å utlevere teleskopbatong og/eller langkølle til sivilt tjenestepersonell. Utstyret bæres etter nærmere bestemmelser fastsatt av politisjef.

Ridepisk utleveres til tjenesteperson med politiutdanning som utfører tjeneste til hest, og bæres når de utfører tjeneste til hest.

3.3 Bruk av slagvåpen

Politiet kan bruke makt når det anses nødvendig, forsvarlig og forholdsmessig i medhold av politiloven § 6 og politiinstruksen § 3-1 og 3-2.

Med bruk av slagvåpen menes situasjoner hvor tjenestepersonen benytter slagvåpenet til å slå eller støte mot person.

Slagvåpen kan benyttes i faresituasjoner, eller når en tjenestehandling ellers ikke kan gjennomføres uten at tjenesteperson eller andre personer utsettes for fare eller skade, når bruken fremstår som nødvendig, forholdsmessig og forsvarlig, og når lempeligere midler må antas utilstrekkelige eller uhensiktsmessige eller forgjeves har vært forsøkt.

Når omstendighetene tillater det, skal tjenestepersonen tydelig oppfordre til å etterkomme pålegg, og varsle at makt kan bli benyttet dersom pålegget ikke etterkommes.

Ved bruk av slagvåpen skal skadevirkningene begrenses i størst mulig grad. Slagvåpen skal så vidt mulig bare benyttes mot de store muskelgruppene.

I massetjeneste vil flere tjenestepersoner opptre samlet undergitt en innsatsleder, og politiets innsats må koordineres. Med unntak av nødvergesituasjoner skal bruk av slagvåpen kun skje etter beslutning fra innsatsleder.

Tjenestepersonen er ansvarlig for at bruk av slagvåpen er i samsvar med denne instruksen.

3.4 Oppbevaring av slagvåpen

Slagvåpen skal oppbevares på en forsvarlig måte, slik at uvedkommende ikke får tilgang til disse.

4 OC-PEPPERSPRAY

4.1 Kompetanse

Pepperspray kan bare utleveres til og brukes av tjenestepersoner som har gjennomført nødvendig opplæring.

Opplæring i bruk av OC-pepperspray ivaretas gjennom den alminnelige politiutdanningen eller med grunnlag i opplæringsprogram utarbeidet av Politihøgskolen. Det skal gjennomføres

relevant vedlikeholdstrening. Slik vedlikeholdstrening kan inngå som en del av taktisk maktmiddelbruk i et øvingsscenario.

4.2 Utlevering og bæring av pepperspray i tjenesten

Pepperspray utleveres som personlig utstyr til tjenestepersoner med politiutdanning, og skal bæres med mindre det vil være uhensiktsmessig i utførelsen av tjenesten, eller annet besluttes av politisjef, operasjonsleder, innsatsleder eller den som for øvrig leder tjenesteoppdraget.

Politisjef kan beslutte å utlevere pepperspray til sivilt tjenestepersonell. Utstyret bæres etter nærmere bestemmelser fastsatt av politisjef.

4.3 Bruk av pepperspray

Politiet kan bruke makt når det anses nødvendig, forsvarlig og forholdsmessig i medhold av politiloven § 6 og politiinstruksen §§ 3-1 og 3-2.

Med bruk av pepperspray menes situasjoner hvor tjenestepersonen benytter peppersprayen mot person.

Pepperspray kan benyttes i faresituasjoner eller når en tjenestehandling ellers ikke kan gjennomføres uten at tjenesteperson eller andre personer utsettes for fare eller skade, når bruken fremstår som nødvendig, forholdsmessig og forsvarlig, og når lempeligere midler må antas utilstrekkelige eller uhensiktsmessige eller forgjebes har vært forsøkt.

Når omstendighetene tillater det, skal tjenestepersonen tydelig oppfordre til å etterkomme pålegg, og varsle at makt kan bli benyttet dersom pålegget ikke etterkommes.

Bruk av pepperspray skal opphøre når ønsket effekt er oppnådd, og personer som er eksponert for pepperspray skal om mulig få tilbud om vann for skylling av øyne.

I massetjeneste vil flere tjenestepersoner opptre samlet undergitt en innsatsleder, og politiets innsats må koordineres. Med unntak av nødvergesituasjoner skal bruk av pepperspray kun skje etter beslutning fra innsatsleder.

Tjenestepersonen er ansvarlig for at bruk av pepperspray er i samsvar med denne instruksjonen.

4.4 Oppbevaring av pepperspray

Pepperspray skal oppbevares på en forsvarlig måte, slik at uvedkommende ikke får tilgang til disse.

5 PATRULJEHUND SOM MAKTMIDDEL

5.1 Kompetanse

Patruljehund som maktmiddel kan bare brukes av tjenestepersoner som har gjennomført nødvendig opplæring.

Patroljehund og hundefører skal ha gjennomgått og bestått godkjent utdanning. Det skal gjennomføres relevant vedlikeholdstrening og kvalitetskontroll.

5.2 Sikring av patroljehund i tjenesten

Det generelle kravet til aktsomhet ved hundehold er regulert i lov om hundehold av 4. juli 2003 nr. 74 (hundeloven) § 3, hvor det fremgår at hundeholder skal vise aktsomhet for å unngå at hunden volder skade på folk, dyr, eiendom eller ting. Dette innebærer at patroljehunden i tjenesten skal sikres på forsvarlig måte for å unngå at hunden påfører unødig skade.

5.3 Bruk av patroljehund som maktmiddel

Med bruk av patroljehund som maktmiddel menes situasjoner hvor patroljehunden brukes aktivt i politiets tjenesteutførelse/handling for å sikre kontroll over person, samt i situasjoner hvor hunden på eget initiativ forsvarer hundeføreren eller seg selv mot angrep fra andre.

Patroljehund kan brukes som maktmiddel for å redde liv, begrense skade på person eller eiendom, sikre bevis, anholde/pågripe/innbringe personer, og ivareta politiets ansvar for beskyttelse av offentlig orden eller samfunnsinteresser, når lempeligere midler må antas utilstrekkelige eller uhensiktsmessige eller forgjeves har vært forsøkt.

Når omstendighetene tillater det, skal hundefører tydelig oppfordre til å etterkomme pålegg, og varsle at patroljehund kan bli benyttet som maktmiddel dersom pålegg ikke etterkommes.

Det skal løpende foretas en vurdering av om bruken av patroljehund er nødvendig, forsvarlig og forholdsmessig. Bruk av patroljehund skal opphøre når politiets anvisninger er etterkommet. Ved bruk av patroljehund skal skadevirkningene begrenses i størst mulig grad.

I massetjeneste vil flere tjenestepersoner opptre samlet undergitt en innsatsleder, og politiets innsats må koordineres. Med unntak av nødvergesituasjoner skal bruk av patroljehund kun skje etter beslutning fra innsatsleder.

Hundeføreren er ansvarlig for at bruk av patroljehund er i samsvar med denne instruksen.

Med hilsen

Knut Smedsrud
avdelingsdirektør

Jørn Schjelderup
seksjonssjef